

Psikolog
Tuncel Altinköprü

Çocuk Psikolojisi

Tuncel Altinköprü

1946 yılında İstanbul'da doğdu. Beyazıt Beşinci İlkokulu, İtalyan Ortaokulu ve Pertevniyal Lisesi'ni bitirdi. Ardından girdiği İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Umumî Psikoloji (tezli), Tecrübî Psikoloji, Felsefe ve Çapa Tıp Fakültesi'nden Psikiyatri sertifikalarını aldı.

1971 yılında Altinköprü Yayınevi'ni kurarak kendi eserlerini bu yayınevi bünyesinde yayınlamaya başladı. Bugün çeşitli konularda yayınlanmış elliye aşkın telif eseri bulunmaktadır. Kimi dergilerde yayınlanan makalelerinin yanı sıra psikoloji, çocuk eğitimi ve edebiyatı alanında çok sayıda çalışması vardır.

Kurucu ortaklarından olduğu İlgi Yayıncılık ve Güçlü Yayıncılık bünyesinde de Türk yayın hayatına hizmet eden yazar, yirmi yıl Ders Kitapları Anonim Şirketi'nin tasarım ve yayım müdürlüğünü sürdürdükten sonra emekli olmuştur.

Yaşamını hâlen Yalova'da sürdürmekte olan yazarın; psikoloji, eğitim ve çocuk edebiyatı alanlarındaki kitapları; Hayat ve Çilek Yayınevleri'nde yayınlanmaktadır.

İçindekiler

Sunuş	9
Giriş	11

BÖLÜM 1

Okul Öncesinde Çocuk	13
Bebeklik Evresi.....	16
Bebeklik Evresinde Gelişimi Destekleyen Etkiler, Etkinlikler, Nesnelere	20
Birinci Çocukluk Evresi	23
Birinci Çocukluk Evresinde Gelişimi Destekleyen Etkiler, Etkinlikler, Nesnelere.....	25
İkinci Çocukluk Evresi	30
İkinci Çocukluk Evresinde Gelişimi Destekleyen Etkiler-Etkinlikler-Nesnelere	32

BÖLÜM 2

Çocuk Ve Onun Farklı Dünyası	37
Oyun, Boşa Yitirilen Zaman Mıdır?	51
Çocuk Niçin Oynar?.....	51
Oyunun Çocuk İçin Değeri Nedir?	57

BÖLÜM 3

Okul Öncesinde Çocuğun Eşya Üzerindeki Deneyimleri Ve Bunun Çocuk İçin Psikolojik Önemi	59
Nesne Üstündeki Etkinliğin Bilinçlenmesi	62

Başarma Sevincinin Kazanılması	63
İş Bilincinin Kazanılması	64
Çocukta Etkinliklerin Sembolden Yarara Yönelişi.....	66
Çocuğunun Etkinliklerinde Ve Oyun Malzemelerinin Seçiminde	68
Cinsiyet Farkından Kaynaklanan Davranış Farklılıkları Ve Bunların Çocuk Gelişimindeki Önemi.....	72

BÖLÜM 4

Okul Öncesinde Çocuğun Sosyal Çevre İlişkileri Ve Bunların Psikolojik Önemi.....	75
---	----

BÖLÜM 5

Çocuk Doğuştan Ne Getirir? Sonradan Üstüne Katılan Nedir?	85
1. Pratik Zekâlılar	99
2. Sosyal Zekâlılar.....	100
3. Mekanik Zekâlılar	100
4. Akademik Zekâlılar	101
5. Sanatçı Zekâlılar	101

BÖLÜM 6

Aile Ve Çocuk	105
Abartılmış Sevgi Ve Aşırı Korumayla Büyütülen Çocuk..	112
Sevgiden Yoksun Olarak Büyüyen Çocuk.....	113
Horlanan, İtilip Kakılarak Büyütülen Çocuk.....	114
Katı Ve Sert Bir Eğitimle Büyütülen Çocuk.....	114

Gevşek Ve Âciz Bir Eğitimle Büyütülen Çocuk	115
Tutarsız Eğitimle Büyütülen Çocuk	116
Çocuk Nasıl Eğitilmeli?	117
Övgü Ve Eleştiri Üstüne	122

BÖLÜM 7

Okul Ve Çocuk	129
Çocuğun Okula Aykırılığı	133
Çocuğun Okul Başarısı Ve Çalışma Alışkanlıklarının Kazanılması	148

BÖLÜM 8

Çocuğun Arkadaş İlişkileri Ve Bunun Çocuğun Başarısına Etkisi.....	159
Uyuşmaz Çocuklar İçin Neler Yapılabilir?.....	165

BÖLÜM 9

Çocuğun Okul Başarısı İçin Temel Kurallardan Birkaçı ...	171
Çocukta Sorumluluk Duygusunun Geliştirilmesi.....	174
Sorumluluğun Kaynağı.....	176
Çocuklara Sorumluluk Kazandırmada Bazı Temel Kurallar..	194

BÖLÜM 10

Çocukta Ahlaki Değerlerin Kazanılması	197
Çocukta Ahlaki Gelişimin Basamakları	204

BÖLÜM 11

Çocuklarımızı Tanımak	213
Çocuklarınızı Çizdikleri Resimlerden Tanıyın	217
Adam Testi.....	221
Yağmur Altında Dolaşan Kadın Testi.....	225
Bir İnsan Çiz Testi	227
Resim Yorumları.....	242
Aile Çiz Testi.....	252
Ağaç Testi.....	256
Bahçe Testi	262

Sunuş

Bu kitabı elinde tutan okuyucu, kuşkusuz yavrusu için her şeyin en iyisini dilemektedir. Bir anne-baba yüreğinin çocuğu için duyduklarına tek bir söz bile eklemek olanaksız... Ona vermek, ona kazandırmak istediklerinden bir milim ötede bir amaç gösterebilmek zor. Her anne ve baba, çocuğunun kendi çektiklerini çekmemesini ister, isteyip ulaşamadıklarına yavrusunun kavuşmasını ister.

Biz burada daha yalın bir şeyi gerçekleştirmek istiyoruz: Çocukları tanıtmayı... Onların niteliklerine, özelliklerine, yeteneklerine, eğilimlerine, seçimlerine dikkatinizi çekmeyi diliyoruz... Onlara vermek istediklerinizi değil, onların ne beklediklerini, ne gereksindiklerini... Bunlar sağlandığında, başarılı birer birey olmaları kendiliğinden gerçekleşecektir.

İnsanın en büyük başarısı yaşamaktır, YAŞAMAYI SEVMEKTİR. Çocuklarımız doyasıya yaşamalıdır çocukluklarını, gençliklerini ve yetişkinliklerini... Uyumla, mutlulukla, bilinçle ve duyarak... Bu değerli varlık üzerinde yoğunlaşan dilekleriniz o zaman daha kolay gerçekleşecek ve daha büyük bir anlam kazanacaktır.

Yararlı olabilmek umut ve dileğiyle...

Tuncel ALTINKÖPRÜ

Giriş

Çocuğu anlamak ve tanımak

Biz yetişkinler, çocuğu yapılandırma ve yönlendirme durumunda olanlar, tanıyor muyuz, anlıyor muyuz çocukları? Onlar üzerindeki etkilerimiz hep olumlu yönde mi oluyor? Onlara daha aydınlık yarınların yolunu mu çiziyoruz, yoksa bu yol bir bilinmeyene mi uzanıyor?

Tüm anne ve babaların, bütün eğitimcilerin ortak amacı ve ereğidir çocuğu anlamak, onu başarılı ve mutlu kılmak. Tüm yetişkinler gibi, onlar da zamanında çocuk olmuşlar, çocukluğu yaşamışlardır. Çocukluktan arta kalan, kimi tatlı, kimi buruk binlerce anıyı, duygu, yaşantı, özlem ve doygunlukları, belleklerinde bugüne değin canlı ve taze olarak saklamışlardır. Üstelik anne ve baba olarak tutkulu bir sevecenlikleri vardır çocuklarına karşı. Çocuğu daha bir düşünce hâlindeyken sevmişler, onu sevgiyle yoğurmuşlar, dünyaya getirmişler, her gününe, her anına yaşamlarını katmışlardır.

Öyleyse çok kolay olmalı çocuğu anlamak. Ona gereksindiklerini yeterince vermek. İyiye, doğruya, güzele, başarıya yöneltmek. Onu tam ve eksiksiz, mutlu ve güvenli kılmak. Özdeğerlerinin bilincine vardirmek. Yeteneklerini

geliştirmek, eksikliklerini gidermek, kusurlarını yok etmek. Yaratıcılığı, kendi yolunu çizmeyi, zorluklardan yılmamayı, güçlülklerle direnci, ereğine koşmayı, amacına ulaşmayı, insan sevgisini, erdemi, yüce amaçlara yönelişi kazandırmak...

Oysa biliyoruz ki kolay değil! Bu konuda yeterli olmuyor, ne anılarımız ne de kendi yaşadıklarımızdan edindiğimiz bilgiler. Üstelik çoğu kez yanıltıyor bizleri. Deneyimlerimizden bize kalanlar, çocuklarımıza uymuyor. Kimi kez ters sonuçlar da veriyor. “Çocuğumu anlamakta zorluk çekiyorum.” diyen anne ve babaların sayısı pek az değil.

Kısaca çocuk dünyası, yetişkin dünyasıyla bağdaşmıyor. Çocuk, küçük bir erkek veya küçük bir kadın değil. O bambaşka, kendine özgü bir varlık. Çocukluğumuzdan arta kalan gölgeler bu dünyayı aydınlatmaya yetmiyor. Bunun için, çocuğun bizden farklı yönlerini, onu bizden ayrı kılan etkenleri bilmek gerek.

Çocukluk kuşkusuz bir süreçtir. Ve çocuk sürekli gelişim içinde olan bir varlıktır. Bu nedenle onu, kitabımızın amaçları açısından, birkaç çağ içinde görmek yararlı olacaktır:

A. Okul öncesinde çocuk.

B. Çocuğun okul çağı.

Her ne kadar bu iki çağ birbirlerine köklü ve koparılmaz bağlarla kenetlenmişlerse de farklı özellikler taşırlar. Bu iki devre içinde çocuğun gereksinimleri birbirinden farklı olduğu gibi, bedensel, tinsel, düşünsel düzeydeki yetenek ve etkinlikleri de büyük ayrılıklar gösterir. Bunlara kitabımızın sınırları içinde değinmeye çalışacağız.

BÖLÜM 1

Okul Öncesinde Çocuk

Çocuğun okul öncesi çağı doğumla başlar ve okula başladığı zamana kadar sürer. Yeni doğan çocuk, yüzde yüz kendi kendine yeterliliği olmayan bir varlıktır. Gereksinimleri karşılanmadığında ölümü kaçınılmaz olur. Çocuğun tüm gereksinimleri onun ilk çevresi olan ailesi tarafından karşılanır. Bu gereksinimler; beslenme, bakılma, korunma, sevilme, hareket ve etkinlikte bulunma gereksinimleri olarak özetlenebilir. Bu gereksinimlerin karşılanıp karşılanmayışı ve karşılanma biçimi, çocuğun bedensel olduğu kadar tinsel gelişimi üzerinde ve zekâ düzeyinde önemli sonuçlar doğurur.

Okul çağına değin çocuk üç evre geçirir:

a. Bebeklik

Bu evre doğuştan bir yaşına kadar olan çağdır. Bu dönem içinde çocuk her bakımdan tam bir yetersizlik gösterir. Gereksinmelerinin karşılanmasını bekler.

b. Birinci Çocukluk Evresi

Bir yaşından üç yaşına değin süren bu evre içinde çocuk, hareket aracılığıyla, çevresindeki nesnelere ilk varlık deneylerine başlar.

c. İkinci Çocukluk Evresi

Üç ile yedi yaş arasındaki evredir. Bu çağ içinde çocuk etkin bir yaşam sürerek en önemli gelişme ve deneyimlerini geçirir. Bu gelişme ve deneyimler, bir yaşam dilimi olan okula uyumu sağlayacak hazırlıkları içerir.

Bebeklik evresi

Bilindiği gibi, yeni doğan bir çocuk günün büyük bir bölümünü uykuda geçirir. Ancak uykunun dışında ve uykudan farklı davranışlar da gözlenebilir onda. Bunları şöyle belirleyebiliriz:

1. Olumlu davranışlar
2. Olumsuz davranışlar
3. Bağımsız davranışlar

Olumlu ve olumsuz davranışlar, bir dış uyarıcının etkisiyle oluşan, uyarana doğru veya uyarana zıt yönde davranışlardır.

Bağımsız davranışlarsa kaynağını herhangi bir dış uyarıcıdan almayan davranışlardır.

Yeni doğmuş bir çocuk, güçlü ses ve ışık uyarımlarına alışık olmadığı için bunlara karşı olumsuz tepkide bulunur. İrkilme ve kaçma bu tür davranışlardandır. Bu yaştaki çocuklarda tepkilerin büyük bir bölümü olumsuz olur. Aylar geçtikçe olumsuz tepkilerin yerini giderek olumlu tepkiler almaya başlar. Başlangıçta çocuk, çevresinden gelen uyarıcılardan rahatsız olurken zamanla bunlarla uyuşur ve onlara egemen olmayı öğrenir.

İlk altı ay süresince dışarıdan gelen uyarıcılar çocuğun dengesini sürekli olarak bozar. Ancak ikinci altı ayda çocuk, çevresindeki uyarıcılara uyar ve böylece psikolojik dengesini sağlamayı öğrenir.

Birinci yaşını dolduran çocuk; yürümeye, tek başına çevresini araştırmaya ve keşfetmeye başladığında, sağlanan bu denge yeniden bozulur. Bunun sonucunda, iki ile dört yaşları arasında çocuğun dengesini kolaylıkla yitirdiğini, beş ile altı yaşları arasındaysa bu dengeyi yeniden sağladığını görürüz.

Çocuk yaşamının ilk yılında görülen davranış biçimleri içinde en ilgi çekici olanı bağımsız davranışlardır. Bağımsız davranışlar, bir dış uyarıcının etkisiyle ortaya çıkan bir tepki değildir. Bunlar iç uyarıcıların etkisiyle oluşan etkinliklerdir.

Bir amip, yalancı ayaklarını nasıl kendiliğinden her yöne uzatırsa, yeni doğmuş bir bebek de kollarını ve bacaklarını her yöne doğru kendiliğinden hareket ettirir. İlk günlerde amaçsız gibi görünen bu davranışlar giderek yerini önce araştırma etkinliklerine ve daha sonra da madde üzerindeki yaratıcı etkinliklere bırakır.

Araştırma etkinlikleri, çocuğun daha ikinci ayında ortaya çıkar ve bunlar yaratıcı etkinliklerin temelini oluşturur. Çocuk kendi parmaklarıyla oynar. Onları hareket ettirirken aynı zamanda bu hareketleri gözler. Dördüncü ayda, çocuğun araştırma etkinliklerinin konusu, eline verilen oyun eşyaları olur. Daha bu yaşlarda, çocuklar arasında bireysel ayrılıklar ortaya çıkar.

Çıngırak, boncuk, halka, kutu, bez parçaları gibi çeşitli şeylerle oynarken, çocukların bazıları çok çeşitli, bazıları ise çok kısıtlı sayıda oyun etkinliklerinde bulunur. Yetenek ve düş gücünün birinci yaş gibi çok yakın bir çağda, oyun etkinliklerinde kendisini gösterdiği görülür.

Bağımsız davranış türleri, diğer davranış türlerine oranla, daha birinci yaş içinde önem kazanmaya başlar. Şöyle ki; bağımsız davranışlar yeni doğmuş bir çocukta tüm etkinliklerin %1'ini oluştururken, birinci yaş içinde bu oran %30'a yükselir. Bu da, çocuğun uyanıkken saptanan davranışlarının üçte ikisinden fazlasına eşittir. Yalnızca bu olgu dahi, bağımsız davranışların çocuğun gelişimindeki önemini göstermeye yeterlidir.

İlk yaş, çocuğun başkalarıyla ilişkilerini düzenleyebilmesi için gerekli olan temel uyumların elde edildiği yaştır. Çocuk bu yaş içinde ancak birkaç sözcük kullanabilir ama kullandığından fazlasını anlar ve ifade eder.

Çocuğun ilk yaşı, pek büyük uyumları gerektiren bir yaştır, insan yavrusu gerçekten büyük uyum gücüne sahip bir varlıktır. Solunum, besin alma, sindirim, boşaltım, ısı gibi fizyolojik uyumlardan başka psikik uyumlardan bazıları da bu dönemde gerçekleşir. Çocuk bu yaş içinde, yukarıda değinilen bağımsız davranışlar aracılığıyla bazı keşiflerde bulunur. Bunların en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

Çocuk, kendi bedenini keşfeder.

Çocuk bu yaş içinde, elleriyle yoklayarak, avuçlarıyla sıkarak, ağızıyla emerek kendi varlığının bilincine varır.

Çocuk, bazı fizik olayları keşfeder.

Işığı, renkleri görür, şekilleri algılar, sesleri işitir.

Çocuk, madde dünyasını, üç boyutlu evreni keşfeder.

Çocuk, eline verilen oyuncaklar ve dokunabildiği eşyalarla maddeyi tanır. Gördüğü her şeye uzanır. Lambanın ışığına, annenin elinde gördüğü biberon şişesine, gökyüzündeki güneşe... Böylece evrenin üç boyutlu olduğunu öğrenir.

Çocuk, hareketi keşfeder.

Çocuk, bir içtepiyle, kaslarının ve sinir etkinliklerinin gelişmesi için gerekli olan el, kol ve bacak hareketlerinde bulunur. Bunu takiben tutma, yakalama, başını dik tutma, oturma, sürünerek ilerleme, emikleme etkinliklerini gösterir ve en sonunda 9.-14. ay dolaylarında yürümeye başlar.

Çocuk, ses çıkartmayı ve sözcükleri keşfeder.

Çocuğun çıkardığı ilk ses ağlamaktır. Bilinçsiz olarak çıkan bu ses, daha sonra çocuğun bu yeteneğinden bir oyun biçiminde yararlanmasıyla çeşitlenir. Rastlantı sonucu elde edilen sesler dille oynanarak çeşitlendirilir ve sürekli olarak tekrarlanır. Bu çocuğun kendini taklit edişidir. Giderek taklit, çocuğun kendisi üzerinden kayarak çevresinden duyduğu seslere yönelir. Yakınlarından duyduğu bir sözcüğü taklit ettiğinde, bunun çevresindekiler üzerindeki etkisini gördüğü zaman, sözü bilinçli ve sosyal bir biçimde keşfetmiş olur.

Çocuk, heyecanlarını keşfeder.

Yeni doğan bir çocuk, yüksek bir heyecanlanma özelliği taşır. Ani ses, ışık gibi uyarıcılar, emme, besin alma, anne-baba gibi yakınları görme, altının çözülmesi, altının temizlenmesi, dışkı - çiş bırakma, yıkanma gibi olaylar onda çeşitli heyecanların uyanmasına neden olur. Giderek bunların bıraktığı etkiler çeşitlenir ve belirlenir.

Özetlemek gerekirse ilk yaş, çocuğun başkalarıyla ilişkilerini düzenleyebilmesi için gerekli olan temel uyumların elde edildiği yaştır. Çocuk bu yaş içinde ancak birkaç sözcük kullanabilir ama kullandığından fazlasını anlar ve ifade eder. Ancak daha başkalarıyla ilişkilerini sürdürebilecek olgunlukta değildir. Bağırma, ağlamalarla, gülmelerle ve bu kadar kesin olmayan diğer belirtilerle, yetişkinler üstünde bazı tepkiler oluşturmaya karşın, çevreyle bağıntılarını tam olarak kurmuş değildir. Bu yaşın en büyük kazancı, evrenin duyular aracılığıyla adım adım öğrenilmesidir.

Doğduğu an yalnızca fizyolojik bir varlık olan çocuk; üçüncü ayda, kendisine gösterilen ilgi ve sevgiden haz duyduğunu, açlığının giderilmesinden, altının temizlenmesinden mutlu olduğunu